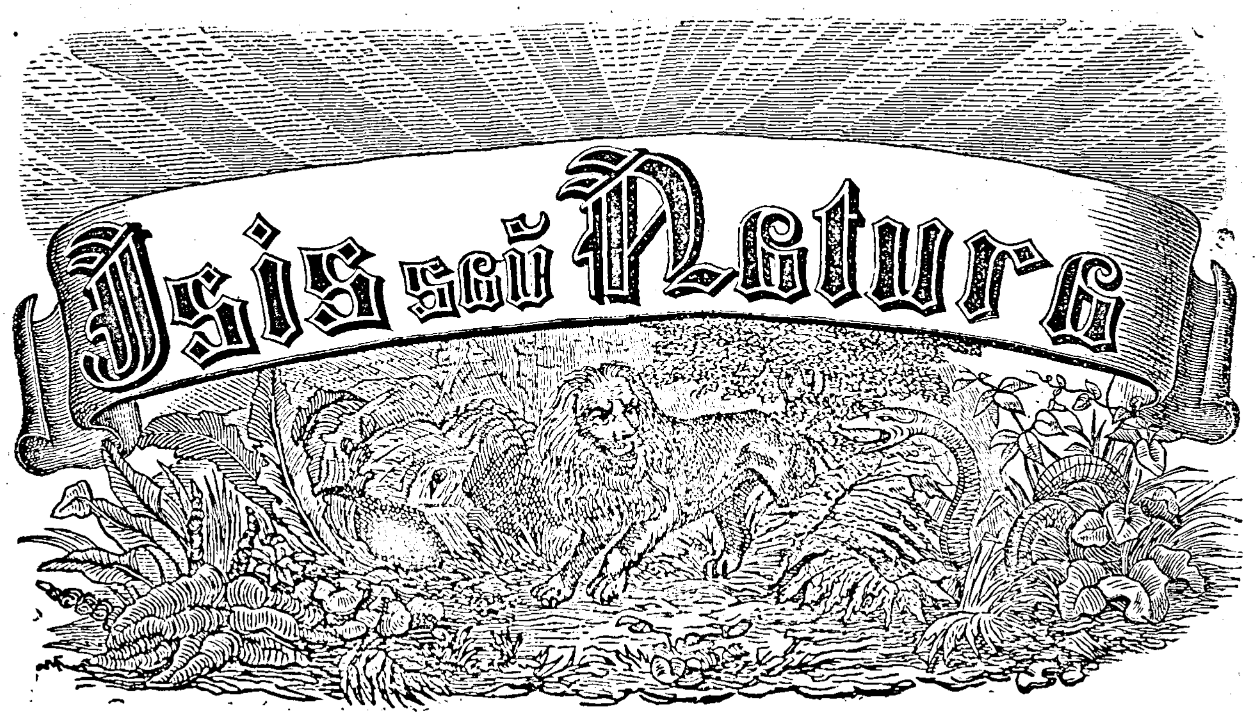

JURNAL

ПЕНТРȢ РЕSПÎNDІРЕА ШТІИНЦЕЛОРȢ NАТȢРАЛЕ ШІ ESАКТЕ, ÎN TOATE КЛАSЕЛЕ.

Redigeatȣ̆

de

• PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

№ 4. (Anȣлȣ̆ aлȣ̆ dȣoiлea) Бȣkȣpeшtĭ Ianȣapie 22, 1857.

Konpindepea: Fokȣл чentpaлȣ in sinȣл пъmintȣлȣĭ. Чeaiȣлȣ̆ ші istopia лȣĭ. Iцiena попȣлаpъ saȣ̆ Dietetika.

Fokȣл чentpaл în sînȣл пъmîntȣлȣĭ.

Aptikoлȣл aлȣ̆ 4-лea, Kȣtpemȣpiлe.

Opĭ-че omȣ̆ a aȣzitȣ̆ d'ачestȣ̆ вічіȣ̆ грozaвȣ̆, каре întp'ȣnȣ̆ minȣtȣ̆ skimбъ орaше înflopite întp'o грътadъ de pȣine ші kîte odatъ în-rite o napte din sȣпpafaца пъmîntȣлȣĭ кȣ орaше, sate, oamenĭ ші totȣ̆ че se aflъ пе dînsa. Sosipea ачestȣĭ fenomenȣ̆ este adese-opĭ anȣnцatъ npintp'ȣnȣ̆ sromotȣ̆ mape sȣбtepanȣ̆ каре seamъnъ кȣ ȣрлetȣлȣ̆ tȣnetȣлȣĭ. Kîndȣ̆ Бapometpȣ kade pепede ші npea mȣлtȣ̆, ачesta este ȣnȣ̆ semnȣ̆ anȣnцъtopȣ̆ foapte imпoptantȣ̆; dap de mȣлte opĭ s'a oбsepвat къ, кȣ щante ontȣ̆ ziлe înaintea sosipeĭ кȣtpemȣpȣлȣĭ, Бapometpȣлȣ̆ d'odatъ se ȣpкъ neste mъsȣpъ. Ла кȣtpemȣpȣ̆ se simte niшte komoцiȣnĭ (srȣdȣitȣpĭ) кîte-вa sekȣnde saȣ̆ kîte-вa minȣte, пе ȣpmъ staȣ̆; dap eapȣ̆ neste kîte-вa minȣte saȣ̆ ope, srȣdȣitȣpiлe se pепetȣ̆ кȣ maĭ пȣцinъ saȣ̆ maĭ mȣлtъ пȣtepe ші pепeziчiȣne. În ȣneлe лo-кȣpĭ, dȣпe че s'a pепetatȣ̆ кȣtpemȣpȣлȣ̆ în maĭ mȣл-te pîndȣpĭ, în кȣpsȣ̆ d'o zi saȣ̆ de maĭ mȣлte, încheteazъ ші цeapa snepiatъ, se лiniштete eapȣ̆ kîцĭ-вa anĭ; aлtъ datъ кȣtpemȣpiлe nȣmaĭ înche-tezȣ̆ ші se pепetȣ̆ maĭ în toate ziлeлe saȣ̆ în intepвaлe чeвa maĭ лȣнцĭ, de anĭ întpeцĭ. În Chili din Amepika, ziче Humbold, se simte ȣnȣ̆ кȣtpe-

тȣрȣ̆ în toate zілеле регȣлatȣ̆, ла dȣoe ope dȣпъ amiazȣ̆.

Sгȣdȣitȣpiле пъmîntȣлȣї ла кȣtpemȣрȣ̆ se ȣpmeazъ în difepite modȣpї, adeкъ: opї întp'ȣnȣ̆ modȣ̆ opizontaлȣ̆ (de ла dpeanta snpe stînga, saȣ̆ din nainte în dъpъtȣ̆), opї întp'ȣnȣ̆ modȣ̆ вeptікaлȣ̆ (din жосȣ̆ în sȣsȣ̆), каpe sîntȣ̆ mȣлtȣ̆ maї пepікȣлoase. Алтъ datъ sȣnpafaца кȣtpemȣpitoape face niшte înвîptipї чipкȣлape, napкъ пъmîntȣл вълцȣeшte; ла asemenea întîmплape шi maї кȣ seamъ кîndȣ̆ se комвinъ maї mȣлte modȣpї de sгȣdȣitȣpї ȣna кȣ алta, atȣnчї oamenii, animaлeлe шi opaшeлe че se afлъ în aчestȣ̆ локȣ̆, *sîntȣ̆ nepdȣte, nȣmaї* aȣ̆ snepanцъ de скъnape

Кȣtpemȣpe s'aȣ̆ întîmплatȣ̆ în toate timnȣpiле шi în toate локȣpiле пе пъmîntȣ̆. Кȣtpemȣpȣлȣ̆ челȣ̆ maї antiкȣ̆, despre каpe ворвеште dокȣmenteлe istopiче, este aчeлa din timnȣpiле лȣї Moise, despre каpe ворвеште шi Біблia, ȣnde ziче, къ *пъmîntȣлȣ̆* a deskisȣ̆ гȣpa ш'a înгiцitȣ̆ Кора кȣ sоvietatea sa, 150 de pевeлї че s'aȣ̆ pe-воltatȣ̆ în kontpa voinцeї лȣї Moise. Aчestȣ̆ fenomenȣ̆ mipaкȣлосȣ̆, privitȣ̆ sȣвt nȣnktȣл de vedepe natȣpaлȣ̆, se pedȣче ла ȣnȣ̆ кȣtpemȣpȣ̆ mape шi vioлentȣ̆, пpeвъzȣtȣ̆ de кътpe *mapeлe лeцista-topȣ̆* aлȣ̆ Ispaiлiцiлopȣ̆.

Кîte odatъ, кȣtpemȣpȣлȣ̆ konpinde nȣmaї ȣnȣ̆ snaцiȣ̆ mъpцinitȣ̆, алтъ datъ ape o întin-depe foapte mape, îmвpъцiнindȣ̆ o mȣлцime de цȣpї în sfepa aкцiȣneї saлe. Аша s. e. ves-titȣлȣ̆ кȣtpemȣpȣ̆ каpe a dъpîmatȣ̆ opaшȣлȣ̆ Лisa-вona (în Поptoгaлia) în anȣл 1755, s'a întinsȣ̆ пe d'o napte кътpe Nopdȣ̆ nînъ în Лanonia, eapȣ̆ пe d'aлta, efeкteлe saлe aȣ̆ înaintatȣ̆ de desȣв-tȣлȣ̆ Очeanȣлȣї Atлantiкȣ̆, nînъ keapȣ̆ ла insȣлa Martiniкa în Amepiкa, anoї кътpe sȣdȣ̆ a tpeкȣtȣ̆ *mapea* Meditepanъ, шi a ажȣnsȣ̆ nînъ ла Ma-poкo, Feц шi Mequinez каpe s'a dъpîmatȣ̆; toatъ Eȣpona a simцitȣ̆ atȣnчї efeкteлe aчestȣї кȣtpe-mȣpȣ̆. Алтъ datъ ȣnȣ̆ кȣtpemȣpȣ̆ a sгȣdȣitȣ̆ d'o-datъ жȣmъtatea гловȣлȣї пъmînteskȣ̆!

Dокȣmenteлe istopiче, tpadiцiȣniле *nonȣлiлop*, oвsepvaцiȣnea fanteлopȣ̆ че s'aȣ̆ întîmплatȣ̆ keapȣ̆ în zілeлe noastpe, toate aчestea ne dovedeskȣ̆ къ, кȣtpemȣpiле aȣ̆ avȣtȣ̆ o infлȣinцъ mape asȣ-npa гловȣлȣї пъmînteskȣ̆, шi aȣ̆ modifiatȣ̆ sȣnpa-faцa лȣї întp'ȣnȣ̆ modȣ̆ foapte însemnatȣ̆. Adese-opї aчeste fenomene mapї aȣ̆ fostȣ̆ însoцite de кaлamitъцї nȣвлiче atîta de mapї, în кîtȣ̆ nȣ s'aȣ̆ stinsȣ̆ din memopia oameniлopȣ̆. Fie-каpe кȣ-noaшte tepiвiлȣлȣ̆ кȣtpemȣpȣ̆ din Лisaвona, în anȣлȣ̆ 1755, saȣ̆ челȣ̆ din Calabria ла 1783, saȣ̆ челȣ̆ din Guadeloupe ла 1843.

Nȣ nȣtemȣ̆ da nічї o idee komnлeктъ des-npe simцitoapeлe skimвъpї, каpe ле-a sȣfepitȣ̆ гловȣлȣ̆ nostpȣ пъmînteskȣ̆ sȣв infлȣinцa кȣtpe-mȣpiлopȣ̆, чi o sъ ne mъpцinimȣ̆ nȣmaї a чita aчeea че ziче D. Perry, despre кȣtpemȣpiле чeлe maї pemapкaвiлe че s'aȣ̆ întîmплat nȣmaї în insȣлeлe Antille. Aчeste цinȣtȣpї aȣ̆ ȣnȣ̆ npivi-лeцiȣ̆ tpistȣ̆, d'a vedea adese-opї ла dînseлe pene-tîndȣ-se кȣtpemȣpiле чeлe maї tepiвiлe шi пpъпъ-ditoape.

Ла 1530, ziче eлȣ̆, ла 1-iȣ̆ Sentemвpie s'a oв-sepvatȣ̆ ȣnȣ̆ кȣtpemȣpȣ̆ ла цъpmȣpiле insȣлeї Cu-mana. Кȣtpemȣpȣл a sȣitȣ̆ aneлe mъpiї în sȣsȣ̆ nînъ ла înълцimea de 4 stînжinї шi лea apȣnкatȣ̆ neste ȣsкatȣ̆; totȣ̆ d'o datъ пъmîntȣлȣ̆ s'a кpъnatȣ̆ în maї mȣлte локȣpї шi din aчeste кpъпътȣpї adînчї eшea ȣnȣ̆ feлiȣ̆ de anъ sъpatъ neagpъ кa чepnea-ла шi foapte stpiкatъ, totȣ̆ aкoло s'a deskis шi ȣn mȣnte шi a pъstȣpnatȣ̆ maї mȣлte sate.

În anȣлȣ̆ 1677, opaшȣл Fort-Royal, (în in-sȣлa Iamaiкa) s'a fъкȣtȣ̆ nevъzȣtȣ̆ în ȣpma ȣnȣї кȣtpemȣpȣ̆.

Ла 1688, Maptie 1-iȣ̆, saȣ̆ simцitȣ̆ în insȣлa Iamaiкa ȣna dȣпъ aлta, tpeї sгȣdȣitȣpї întp'ȣnȣ̆ minȣtȣ̆, каpe epaȣ̆ însoцite d'ȣnȣ̆ sгomotȣ̆ sȣв-tepanȣ̆, че se aȣzea în minȣtȣлȣ̆ aчesta în toatъ insȣлa; toate кaseлe s'aȣ̆ dъpîmatȣ̆, коpъвiiлe каpe epaȣ̆ în noptȣлȣ̆ opaшȣлȣї Fort-Royal epaȣ̆ aшa de tape skȣtȣpate în кîtȣ̆ se ловeaȣ̆ ȣna de aлta шi aȣ̆ npodȣsȣ̆ naгȣвe însemnъtoape.

În anȣлȣ̆ 1692, Iȣnie în 7 întpe 11 шi 12 ope zioa, s'a simцitȣ̆ în insȣлa Iamaiкa sгȣdȣi-tȣpї foapte tapї, каpe aȣ̆ kontinȣatȣ̆ d'atȣnчї în toate zілeлe dоȣe лȣnї. Atȣnчї nȣmaї în opa-шȣлȣ̆ Fort-Royal, s'a omopitȣ̆ tpeї miї de oamenї; челȣ̆ maї mape mȣnte din insȣлъ fȣ apȣnкatȣ̆ în mape. Чepȣлȣ̆ nînъ aчi aлвastpȣ шi seninȣ̆, s'a skimвatȣ̆ în ȣpma кȣtpemȣpȣлȣї întp'o колoape poшie. Toцi aȣ̆ simцitȣ̆ aкoло къ in-sȣлa s'a лъsatȣ̆ чeva maї жосȣ̆ în mape. Кîndȣ̆ sîntȣ̆ mȣлte nлої în insȣлa aчeasta, oamenii se temȣ̆ de кȣtpemȣpȣ̆. Hales ziче: кîndȣ̆ sîntȣ̆ mȣл-

te вîntȣrĭ în Iamaika, nȣ se întîmплъ аколо nіч'ȣnȣ кȣtremȣrȣ.

Ла 1718, în Martinika, s'a întîmплatȣ ȣnȣ кȣtremȣrȣ teribілȣ; o нȣoъ insȣлъ dȣпъ че eшise кȣ ȣnȣ sgomotȣ mape din sînȣлȣ апеĭ în mapea вечіnъ, пе ȣpmъ eapȣ s'a кȣfȣndatȣ шi s'a fъкȣtȣ невъzȣtъ.

În anȣлȣ 1727, s'a maĭ întîmплatȣ ȣnȣ кȣtremȣrȣ mape în Martinika; însъ atȣnчĭ toцĭ aȣ simцitȣ, къ insȣла întreaгъ s'a лъsatȣ în жosȣ шi aȣ fostȣ копрinшĭ de spaĭmъ, ка sъ nȣ se кȣfȣnde кȣ totȣлȣ în mape.

În anȣлȣ 1797, ла 4 Феврȣаріе totȣ аколо, s'a întîmплatȣ ȣnȣ кȣtremȣrȣ, каре a omopîtȣ patpȣ-zeчĭ de miĭ de oamenĭ; комоцiȣnіле saȣ simцitȣ maĭ în toate zілеле пînъ ла 20 Феврȣаріе. Aчeste комоцiȣnĭ tapĭ saȣ simцitȣ în toate Antілеле ontȣ лȣnĭ de zіле, adeкъ пînъ ла 27 Sentembrie 1797, zioa кînd a eшitȣ вȣлканȣлȣ de ла Guadeloupe.

În anȣлȣ 1812, ла 30 Апрілie, 2 ope demineaцa, s'a aȣzitȣ ȣnȣ sgomotȣ sȣвteranȣ ла Caracas ла Салаbozo шi ла алte локȣрĭ, ла o întindepe de patpȣ sȣte de mіле цeorpafiче пъtpate. Aчestȣ sgomotȣ semъna кȣ sвіknitȣpa ȣnȣĭ tȣnȣ de челȣ maĭ mape калівpȣ; însъ nȣ s'a simцitȣ nічĭ o комоцiȣne. Aчestȣ sgomotȣ sȣвteranȣ, s'a esnлікatȣ maĭ пе ȣpmъ, adeкъ, epa prodȣsȣ пріn epȣпцiȣnea чea нȣoъ a вȣлканȣлȣĭ Sanct-Vincens, a къpȣĭ prіmъ epȣпцiȣne s'a ȣpmatȣ ла 27 Апрілie 1718, însoцitъ d'ȣnȣ кȣtremȣrȣ mape, din a-кȣĭ каȣzъ toate каsеле din opaшȣл Rio-Apore, s'aȣ ръsтȣрnatȣ întoкmaĭ кȣmȣ ръstoapnъ вîntȣл каsеле че ле fакȣ копiĭ din къpцiле de жoкȣ.

În anȣлȣ 1831, ла 10 шi 11 Aвгȣstȣ, s'a simцitȣ ла Barbados ȣnȣ кȣtremȣrȣ însoцitȣ d'ȣnȣ ȣraganȣ (вîntȣ tape) шi de meteope înfокate înгrozitoape пе Черiȣ. Треĭ miĭ de oamenĭ aȣ пepitȣ sȣв pȣіnеле каsелор d'аколо; аколо s'a întîmплatȣ d'o datъ кȣtremȣрȣлȣ, ȣnȣ ȣraganȣ шi epȣпцiȣnea ȣnȣĭ вȣлканȣ.

În anȣлȣ 1843, ла 8 Феврȣаріе ла opa 10 шi 45 minȣte înainte de amiazъ-zi, s'a simцitȣ ла insȣла Guadeloupe niшte комоцiȣnĭ віоlente, каре aȣ цinȣtȣ вр'o 46 sекȣnde, în ȣpma къpopa s'a dъpîmatȣ opaшȣлȣ Pointe-a-Petre. Комоцiȣnіле aчestea s'aȣ kontinȣatȣ кȣ difepite intepвале, пînъ ла 17 Марtie. Aчелеa din 8 Феврȣаріе saȣ simцitȣ în toate Antілеле.

În anȣлȣ 1783, s'a întîmплatȣ ȣnȣ кȣtremȣrȣ mape în Neaпoлȣ, каре a prodȣsȣ mapĭ калamitъцĭ. Кȣpsȣлȣ pîȣpілор кeapȣ s'a stpъmȣtat, каsеле fȣpъ pidікate în aepȣ ка niшte mȣnцĭ, пе кîndȣ алtеле кȣfȣndate adînкȣ în жosȣ, temeліiле sкoase афаръ, пъmîntȣлȣ s'a кръпatȣ în maĭ mȣлte локȣрĭ formînd кръпъtȣрĭ de 150 metpi de лȣnцĭ!

Кȣnoskȣtȣ este кȣtremȣрȣлȣ челȣ mape каре în anȣлȣ 1845, a dъpîmatȣ opaшеле Tiвepiȣ, Iafa шi mȣлte алte opaшe din Asia miкъ, a omopîtȣ аколо maĭ mȣлtȣ de 50 miĭ de oamenĭ. Asemenea în anȣлȣ treкȣtȣ, opaшȣл Brussa din Asia miкъ, s'a dъpîmatȣ din каȣза ȣnȣĭ кȣtremȣrȣ. Toate каsеле, палаtȣpiле, moskeeле (цeamiiле) шi tȣрnȣpiле aȣ къzȣtȣ жosȣ, formîndȣ nenȣmepoase гръmezĭ de pȣіne teribiле, de desȣвtȣлȣ къpopa zъчeaȣ miĭ de каdавpe de oamenĭ, sdpoвiцĭ шi omopîцĭ; пе лîngъ aчeste, izвoapеле челе вestite кȣ апъ de пȣчioasъ калdъ d'аколо, saȣ astȣпatȣ nentpȣ кîtȣ-ва timпȣ.

Aшa dap кȣtremȣрȣлȣ este ȣnȣ fenomenȣ natȣpaлȣ, каре жоакъ ȣnȣ pолȣ foapte mape în istopia пъmîntȣлȣĭ шi a oamenілорȣ, къчĭ este fenomenȣлȣ челȣ maĭ spъĭmîntъtopȣ шi челȣ maĭ perікȣlosȣ. Ȣnde se întîmплъ кȣ o mape віоленцъ, аколо dъpîmъ шi пръпъdeшte întр'ȣnȣ modȣ înгrozitopȣ, de aчeea sosipea лȣĭ este spaĭma oamenілорȣ. Întр'adeвъpȣ, nȣ poate sъ'шi imaцine чine-ва o moapte maĭ teribілъ, de кîtȣ aчeea d'a mȣpi în mіжлокȣлȣ ȣneĭ katastpofe цeneраle, în каре se паpe, къ toatъ лȣmea se dȣче шi къ zioa жȣdeкъцеĭ челеĭ mapĭ, a ажȣnsȣ. Sъ'шi imaцine чine-ва къ se кȣfȣndъ de вiȣ кȣ toцĭ aĭ лȣĭ în гȣра ȣnȣĭ вȣлканȣ apinsȣ! Че idee înгrozitoape! Spaĭma de кȣtremȣрȣ esistъ шi ла noĭ; къчĭ шi цара noastpъ a въzȣtȣ mȣлte кȣtremȣpe, dintpe каре ȣnеле aȣ fostȣ destȣлȣ de sepioase; s. e. aчeла din anȣлȣ 1835.

Totȣ d'aȣna, oamenii aȣ къȣtatȣ a deskoпepi каȣza natȣpaлъ a aчestȣĭ fenomenȣ estpaopdinapȣ шi înfiopъtopȣ. Ȣniĭ aȣ zisȣ, къ пъmîntȣлȣ se волnъвeшte шi eлȣ кîte odatъ шi tpemȣpъ atȣnчĭ întoкmaĭ ка omȣлȣ кîndȣ ape fpігȣрĭ. Aчeastъ idee e destȣлȣ de aвsȣpdъ шi nȣ mepitъ a fi чitatъ aічĭ, întр'ȣnȣ modȣ sepiosȣ. Dap алцĭ savanцĭ maĭ sepioшĭ, къȣtîndȣ adeвъpatеле каȣze natȣ-

рале але ачестȣї fenomenȣ, аȣ ажȣnsȣ ла difeрite іпотезе ші опініȣні. În ȣнеле локȣрї оаменії аȣ ніште ідеї партікȣларе despре sosiрea кȣтремȣрȣлȣї. Аша s. е. în Antілеле, ȣnde кȣтремȣрȣлȣ se întîмплъ foapte adese-орї, zікȣ къ, кîndȣ плоѹъ мȣлте zіле неînчетатȣ, віне ȣнȣ кȣтремȣрȣ; în алте локȣрї zікȣ din контра къ, дȣпъ кȣтремȣрȣ плоѹъ мȣлтȣ, дар нȣ înainte; în алте локȣрї însъ sîntȣ de опініȣне къ еарна кîndȣ е церȣ таре ші секȣ ші вара кîndȣ domneште мȣлтȣ тімпȣ о кълдȣръ маре ші ȣскатъ, атȣнчї амерінцъ ȣнȣ кȣтремȣрȣ. Ачесте ідее sîntȣ ші ла ноі. Se поате însъ, ка difeрite кавzе, съ продȣкъ tot ачестȣ efектȣ, адекъ ȣнȣ кȣтремȣрȣ.

Дар не пȣтемȣ маї віне еспліка fenomenȣл кȣтремȣрȣлȣї, кîndȣ не адȣчемȣ амінте къ, în sînȣл пъмîntȣлȣї domneште о кълдȣръ аша de маре în кîтȣ тоате мінералеле ші металеле se афлъ în stape флȣідъ (topite) ші fierbinte. Апої din Fisікъ штімȣ, къ тоате лȣкрȣріле каре fierbȣ, skotȣ абȣрї saȣ gaze каре аȣ о forцъ de пресіȣне (апъsape) foapte маре; къ кеарȣ вапорі de апъ fierbinte sîntȣ аша de пȣтернічї, în кîтȣ мішкъ ші трагȣ васеле de вапорȣ ші локомотівеле пе дрȣмȣрї de fierȣ, înкъркате кȣ мії de оаменї, ші кȣ тоате ачестеа аȣ о іȣцеалъ foapte маре. Аша дар, дакъ не імацінъмȣ къ кîте одатъ, прінтр'о кавzъ непревъzȣтъ, gazele saȣ абȣрії sȣбтеранї, se înмȣлцескȣ, se înтърескȣ ші кîштігȣ о forцъ de пресіȣне песте мъсȣръ, атȣнчї апасъ de жосȣ în sȣsȣ коажеа solidъ а пъмîntȣлȣї, каре е foapte sȣбціре în рапортȣ кȣ ватра înfокатъ din sînȣлȣ пъмîntȣлȣї; de ачеea, ачеastъ апъsape віолентъ, каре нȣ е еквалъ în тоате локȣріле, продȣче кȣтремȣрȣлȣ пъмîntȣлȣї. Ачестȣ кȣтремȣрȣ înчетеазъ орї кîndȣ пресіȣнеа gazелорȣ s'а мікшоратȣ, тръгîndȣ-se în алтъ парте прін голічіȣніле imense че se афлъ în інтеріорȣлȣ пъмîntȣлȣї, орї къ sȣпрафаца пъмîntȣлȣї s'а рȣптȣ ла ȣнȣ локȣ de ȣnde а ешітȣ мȣлте gaze, каре аȣ мікшоратȣ tensiȣнеа (пȣтереа d'a se 'ntinde) лорȣ. Ȣнȣ казанȣ кȣ ȣнȣ капакȣ în каре se fierbe апъ, поате съ не dea о ідее foapte лъмȣрітъ d'ачеasta. Кîndȣ апа fierbe преа мȣлтȣ, атȣнчї se аȣde în лъȣнтрȣ ȣнȣ sgomotȣ маре; кîndȣ абȣрії s'аȣ înтъріtatȣ ші маї таре, атȣнчї sîntȣ în stape а арȣнка în sȣsȣ капакȣлȣ казанȣлȣї, дар кîndȣ казанȣлȣ аре вр'о мікъ кръпътȣръ, прісосȣлȣ абȣрȣлȣї есе прін кръпътȣръ ші капакȣлȣ ръмîne лініштітȣ. Ast-felіȣ se întîмплъ ші кȣ gazele înтъріtate în sînȣлȣ пъмîntȣлȣї; кîndȣ se înтърескȣ преа мȣлтȣ, атȣнчї апасъ din жосȣ асȣпра коажеї пъмîntȣлȣї, факȣ съ înчеапъ а тремȣра, а о рідіка кîте одатъ ла о маре înълціме saȣ а о спарце ші продȣкȣ ерȣпціȣніле вȣлканілорȣ.

În артіколіле пречеdente амȣ ворбітȣ de ерȣпціȣніле вȣлканіче ші de кȣтремȣріле продȣсе прін gazele sȣбтеране; în артіколȣл віітopȣ вомȣ ворбі de рідікъріле продȣсе асȣпра коажеї пъмîntȣлȣї, totȣ din ачеastъ кавzъ.

Чеаіȣлȣ ші istopia лȣї.

Артіколȣлȣ 1-іȣ.

Кіna este întр'adeвъръ о царъ foapte кȣріоасъ, este о царъ плінъ de контраdікціȣні біzаре, о царъ каре аре апроапе de дȣоъ орї маї мȣлтȣ локȣіторії de кîтȣ тоатъ Еȣропа, адекъ: 360 мілioane de локȣіторї! Кȣ тоате ачесте este мȣлтȣ маї пȣцінȣ пȣтернікъ de кîтȣ ȣнȣ statȣ нȣмаї кȣ 30 мілioane în Еȣропа. Ачестȣ попȣлȣ каре sінгȣр zіче къ есістъ de 30 de мії de анї, каре а începȣтȣ съ кȣлтівеze felȣрімї de арцї ші de індȣстрії, кîndȣ ачесте мінȣні а sочіетъцілорȣ модерне аȣ fostȣ кȣ totȣлȣ некȣnoskȣте în Еȣропа; кȣ тоате ачестеа, еї аȣ ръмасȣ мȣлтȣ îndъръtȣ în рапортȣ кȣ Еȣропеі de акȣмȣ ші артіштії кіnezї d'акȣмȣ лȣкрезȣ întокмаї дȣпъ кȣм аȣ лȣкратȣ стръмошії лорȣ înainte de дȣоъ мії de анї, фъръ вр'о ȣрмъ de прогресȣ. Ачеasta este царa, ȣnde оаменії 'шї радȣ партеа din 'nainte а капȣлȣї ші d'îndъръtȣ поартъ коаде лȣнці пînъ ла пічioape, еаръ femeile лорȣ îшї мікшореазъ пічоареле прін felȣрімї de операціȣні дȣpероасе

în kît ла sfîршit deвinȣ пічioареле аша de miчї în kît нȣmaї notȣ ȣмбла пе dînsеле, чі sînt silite а ȣмбла кȣ·кîржъ. Ачеasta este цара, ȣnde simцimîntȣл de distinкцiȣne е аша de маре în кîtȣ noблеца кінезъ нȣmitъ Mandaрinї, формеазъ о kastъ (класъ) deoseбitъ кȣ deoseбite dрептȣрї, мȣлtȣ maї марї de kîtȣ челе че чере noблеца Еȣропеанъ; кȣ toate ачесте esistъ о егаlitate комплектъ între чеtъцenії din Kina, daр нȣ înaintea леџеї, чі înaintea бastonȣлȣї de бамбȣсȣ пе каре орї чіне поаte sъ'л simцъ пе spinaре. De ла omȣлȣ челȣ maї ordinaрȣ пînъ ла ministрȣ ші ла гȣвернаторȣлȣ ȣнеї провінцiї, fакȣ кȣноштінце кȣ бамбȣсȣ, însъ кȣ deoseбiре, къ чеї maї însemnaцї аї statȣлȣї пріimeskȣ лекціȣнеа лорȣ кȣ ȣnȣ бамбȣсȣ полеitȣ кȣ аȣрȣ; asta este аколо прівілеџiȣл арistокрацiеї. Fieші-каре dȣпъ гȣstȣ!— În ачеastъ царъ zікȣ, плінъ de ачесте контраzічерї ші de мȣлte алtеле нȣmaї пȣцінȣ біzаре ші de rîsȣ; în ачеastъ царъ, te воiȣ dȣче astъzї лекторȣле. О sъ мъ întreбї: че амȣ sъ кaȣtȣ аколо între коаdеле mandaрінелорȣ ші între dамеле лорȣ каре, kîndȣ ворȣ sъ ȣмбле, треб8е sъ fie пȣрtate în браце de serвеле лорȣ, кэчї нȣ notȣ sъ ȣмбле пе пічоареле din каȣzъ къ sîntȣ преа sȣбцiрї? Întreбареа ta лекторȣле, е жȣstъ; daр te кредȣ къ îцї плаче чеаiȣлȣ, saȣ dакъ нȣ'цї плаче, челȣ пȣцінȣ аї въzȣtȣ къ плаче мȣлtора din noї, noate аї fostȣ ші D-ta kîte odatъ silitȣ sъ'лȣ гȣstї ла вр'ȣnȣ « thé dansant » saȣ ла вр'ȣnȣ « thé diplomatique ». Аша daр sîntȣ înкреdinцat къ чеаiȣл каре este плантъ че жоакъ акȣмȣ ȣnȣ ролȣ аша de маре în лȣме, каре а deвenitȣ бъȣtȣръ din toate zілеле пентрȣ *чінчї sȣte de міліоане* de оамеnї, ва авеа оаре-каре інтересȣ а fi кȣnoskȣte ші stȣdiate de D-ta.

О ратȣръ кȣ флорї din арборȣлȣ de чеаiȣ

Dȣпъ ачеastъ мікъ префацъ жȣstifікatiвъ, intrъмȣ în матеріе.

Планта de чеаiȣ рȣseskȣ, saȣ maї біне кіnezeskȣ, (Thea chinesis L.) а кърȣї formъ арatъ алътȣрата fiгȣръ, se нȣмеште în natria sa Te-sa (Tsha). Еа seamънъ мȣлtȣ кȣ планта frȣmoasa Camellia кȣ каре se ші рȣdеште; fiind-къ амîndȣoъ sîntȣ dintр'o famiлie de планте; еа нȣ ажȣнџе ла о înълцime маре, чі нȣmaї ла 6 saȣ челȣ мȣлtȣ ла 12 пічioаре мъріme; foiле sале sîntȣ d'o formъ овалъ, лȣнгъреацъ, d'o колоаре вердe înкisъ foapte frȣmoasъ ші каре нȣ se вештежеште nічї odatъ; флоріле sале авîndȣ шease neталe (foї) албе ка арџintȣ, semънîndȣ кȣ чеа maї frȣmoasъ камеліе албъ, пе каре dамеле noastre ле поартъ în sînȣ ла балȣрї stрълȣчite. În пъȣntрȣлȣ ачестеї флорї, se афлъ о мȣлцime de stamine (fірї) пînъ ла о sȣtъ, ка nіште перї албї deлікate ші frȣmoase; în мiжлокȣлȣ лорȣ, rezidъ ка о реџінъ, ȣnȣ оварiȣ (marazia de оаъ) de ȣnde se fаче maї пе ȣрмъ frȣktȣлȣ плантеї. În лȣніле Sентемвріе, Октомвріе, Іанȣаріе ші Феврȣаріе, кîмпііле Кінеї ш'ле Жапонiеї, sîntȣ акоперite кȣ ачесте флорї frȣmoase ші елегантe.

Кȣлtȣра плантелорȣ продȣче pretȣtindenea о skimбаре în forma лор прімітiвъ ші maї кȣ seamъ продȣче варіетъцї noї; ачеasta о вeдem ла toate поамеле noastre. Sȣte de варіетъцї de мерї s. e. esistъ акȣмȣ ші toate ачесте аȣ ешitȣ прін кȣлtȣра меріlорȣ сълбатічї; ачеasta о обсерваmȣ ла toate челе-лалте поаме прекȣм ші ла планta чеаiȣлȣї. Ачеаstъ плантъ, каре în stареа еї natȣралъ а înfъцішatȣ нȣmaї о specъ, акȣмȣ însъ, în ȣрма кȣлtȣреї еї d'аtîцеа sekoлї, а продȣсȣ пînъ ла 700 de варіетъцї saȣ speцe!

Despre natria плантеї чеаiȣлȣї, штimȣ акȣмȣ, къ este платоȣлȣ челȣ рidікatȣ din Asia чentралъ, каре înкonџiоаръ імперiȣлȣ Кінеї. Întр'аdевърȣ ші în Жапонiа se кȣлtiвъ мȣлtȣ чеаiȣлȣ акȣмȣ, însъ нȣ е natria лȣї аколо, чі нȣmaї а fostȣ introdȣsȣ аколо în sekoлȣлȣ алȣ 9-леа înainte de Хristosȣ.

Кȣлtȣра ачестеї планте este foapte мърџinitъ; къчї еа чере о кліmъ partікȣларъ, maї кȣ seamъ калdъ ші ȣmеdъ, каре se întinde нȣmaї de ла 23° пînъ ла 31° лъцime бореалъ. Maї кътре Nордȣ, кȣлtȣра еї нȣ рeȣшеште de ші кеаръ în Англiа se афлъ nіште гръdinї мічї semънate кȣ планте de чеаiȣ; daръ de кȣлtȣра чеаiȣлȣї нȣ поаte sъ fi ворбъ de toatъ Еȣропа, чі нȣmaї de kîte-ва џinȣtȣрї în Nордȣл Портогаліеї, de ȣnde ȣnії воіаџiорї

пpetindȣ къ s'apȣ fi пȣtȣtȣ întpodȣче кȣлtȣpa чеаiȣлȣĭ. În Asia, Англezii аȣ черкatȣ în zilele noastpe a întpodȣче кȣлtȣpa чеаiȣлȣĭ în мȣнцiĭ Himalaia, ка съ se факъ indeпendenцĭ de Kina, în рапортȣлȣ ачestȣĭ артiколȣ atîtȣ de imпортantȣ пentpȣ вiаца ȣнȣĭ Англeзȣ. Dȣпъ felȣpimĭ de черкърĭ, фъкȣte de кътpe soчietatea комерцȣлȣĭ indianъ în рапортȣл ачеsta шi dȣпе че s'аȣ înкредinцatȣ къ, чеаiȣлȣ креште de sine шi ка о iарбъ sълбatikъ întpe мȣнцiĭ din Assamȣ, de atȣнчĭ soчietatea a întpeпpinsȣ плantaцiȣнĭ în dimensiȣнĭ марĭ шi a ажȣнsȣ ла ȣнȣ pesȣлtatȣ, каре sперъ къ кȣ timпȣлȣ, чеаiȣ din мȣнцiĭ Himalaia ва face о конкȣpенцъ кȣ чеаiȣ каре вine din Kina. Hollandezii аȣ мерsȣ шi маĭ deпарte. Еĭ аvîndȣ în поsesiȣnea лорȣ insȣлеле Sumatra шi Iava, каре аȣ о клiмъ калдъ шi ȣмедъ, аȣ черкatȣ d'аȣ întp'одȣsȣ аколо, în anȣлȣ 1828, кȣлtȣpa чеаiȣлȣĭ шi аȣ peȣшitȣ în ачеstȣ timпȣ sкȣptȣ întp'atîta, în kîtȣ продȣкȣ акȣмȣ пе anȣ 300,000 фȣнцĭ de чеаiȣ Dap шi ла Капȣ de Бȣнъ sперанцъ, Hollandezii аȣ întpodȣsȣ кȣлtȣpa чеаiȣлȣĭ шi аȣ peȣшitȣ. În Америка, ера Brasilia каре а înчеркatȣ a întpodȣче în клima sa чеа калдъ, кȣлtȣpa чеаiȣлȣĭ, шi а peȣшitȣ а продȣче ȣнȣ нȣмъръ însemnatȣ de фȣнцĭ пе anȣ, însъ чеаiȣлȣ de Brasiлia нȣ е stimatȣ, къчĭ n'аре арома (odoape) плъкȣтъ каре о гъsimȣ ла чеаiȣлȣ de Kina.

Kinezii шi Жапонezii, niште попȣлĭ sпекȣланцĭ, лакомĭ de банĭ, аȣ кътatȣ felȣpimĭ de мiжлоаче sпре а se фолоsi kîtȣ de мȣлtȣ de кȣлtȣpa ȣнеĭ плante преціоasе кȣ каре Natȣpa паркъ а прiвiлеціatȣ нȣмаĭ цара лорȣ. Жапонezii îngpaшъ плantaцiȣнĭ (гръdinĭ) de чеаiȣ кȣ kadавре de sкȣмбрiĭ, кȣ masлine шi кȣ sȣкȣ de съмînце de мȣштарȣ fieptȣ. Прintp'ачеste мiжлоаче, планta tînъръ încепе кȣрîndȣ а продȣче фрȣнzе марĭ, însъ se îmбътрîнеште шi кȣрîndȣ. О плantъ de чеаiȣ, dȣпе шease anĭ s'а îmбътрînitȣ întp'atîta, în kîtȣ требȣе skoasъ din пъмîntȣ. În рапортȣлȣ ачеstȣia, чеаiȣл seamънъ кȣ dȣdȣ. Dap шi ла oameni kîndȣ ȣнȣ tînъpȣ încепе преа timпȣрiȣ а гȣsta dȣлчеаца вieцеĭ, ва îmбътрîni преа de timпȣрiȣ шi ва пierde fakȣлtatea d'а se маĭ пȣtea фолоsi de вiaцъ шi de плъчеpiле еĭ. În Kina îngpaшъ пȣцinȣ плantaцiȣнiле de чеаiȣ, fiind-къ аколо чеаiȣ peȣшеште кеаръ întp'ȣнȣ пъмîntȣ slaбȣ шi nisinosȣ; аколо чере ȣмбръ шi мȣлtъ ȣмezeaлъ. Аколо întp'adeвърȣ плantа нȣ ажȣнце ла о înълцiме маĭ маре de kîtȣ 4—5 пiчioаре шi niчĭ odatъ маĭ маре de kîtȣ 6, însъ Kinezii niчĭ нȣ ворȣ ка съ креаskъ маĭ маре, къчĭ altminterелеа е греȣ d'а кȣлеце фрȣнzеле.

Плantа чеаiȣлȣĭ seamънъ кȣ вiца шi кȣ tȣtȣнȣ, însъ рекоltа sa se face în difepite timпȣрĭ але anȣлȣĭ; ла чеаiȣлȣ ачеsta se ȣрмеazъ de tpeĭ, patpȣ орĭ пе anȣ. Реколtъ de прimъвapъ, dъ чеаiȣлȣ челȣ маĭ бȣнȣ, еа dъ felȣpiле de чеаiȣ кȣноskȣte în комерцȣ sȣб нȣmipea de Peku, Sonchong, ш. ч. л.; чеа dȣпъ ȣрмъ провine dintp'ȣнȣ арборȣ de чеаiȣ de вîрsta de tpeĭ anĭ. Реколtа de toamнъ, dъ soiȣлȣ маĭ пȣцinȣ stimatȣ, нȣмitȣ Congau шi Bohiu saȣ Bohee. Реколtа de прimъвapъ нȣ е абоndentъ шi se ȣрмеazъ în лȣнiле Апрiлie шi Маiȣ. Пе ȣрмъ вine реколtа a dȣоа de вapa каре цine пînъ ла sfîршitȣл лȣĭ Iȣлie. Реколtа а tpeia încепе de ла мiжлокȣлȣ лȣĭ Авгȣstȣ пînъ ла Sentembpie шi dъ foiле челе маĭ гроаsе, прin ȣрmаре soiȣл челȣ маĭ ordinapiȣ dintpe toate чеаiȣpiле negpe. Din контpa, ла реколtа de прimъвapъ, Kinezii алегȣ арборĭ чеĭ маĭ finĭ каре аȣ фрȣнza чеа маĭ sȣбцiре шi dintp'înшiĭ препаръ soiȣлȣ челȣ маĭ прецȣitȣ шi skȣмпȣ, нȣмitȣ *чеаiȣлȣ imпepiалȣ*. Dакъ чine-ва кȣмпъръ dintp'о пръвълie «чеаiȣлȣ imпepiалȣ» шi'лȣ плътеште foapte skȣмпȣ, se шtie къ е înшелatȣ; къчĭ adeвъpatȣлȣ чеаiȣ imпepiалȣ нȣ вine niчĭ odatъ în комерцȣ, чi е întpeбȣinцatȣ нȣмаĭ пentpȣ «fiȣлȣ Черȣлȣĭ» (imпъpatȣлȣ Kineĭ) шi алцĭ sȣвepanĭ кърора елȣ dъpȣеште kîцi-ва фȣнцĭ пе anȣ. Пentpȣ кȣлеsȣл ачеstȣĭ чеаiȣ, imпъpatȣлȣ Kineĭ întpeбȣinцeazъ о мȣлцiме de амплоiaцĭ аĭ statȣлȣĭ шi îngpiжitopĭ, каре пъzeskȣ гръdinĭ de чеаiȣ imпepiалȣ, de орĭ че atinцерĭ stpeine. Ачеste кеltȣелĭ sîntȣ аша de марĭ în kîtȣ ȣнȣ фȣнtȣ de чеаiȣ imпepiалȣ коstъ кеаръ пе imпъpatȣлȣ 500 франчĭ (50 галбенĭ)! Întp'adeвърȣ ачеasta este о лепъdape а банiлорȣ statȣлȣĭ însъ, este ȣнȣ mikȣ капрiчiȣ лeцitimȣ алȣ ȣнȣĭ imпъpatȣ de 360 milioane de Kinezĭ шi каре пе лîngъ ачеstea este шi «fiȣлȣ Черȣлȣĭ» «soapeле лȣчitopȣ» шi «мажеstatea кȣ пiчioаре de аȣрȣ» прекȣмȣ нȣмеште лimба oficiaлъ, пе imпepatopȣлȣ Kineĭ.

În артiколȣлȣ вiitopȣ, вомȣ ворбi despre кȣлеsȣлȣ чеаiȣлȣĭ.

*) Іціеnа попѕларъ saѕ Dietetika.

Лекціѕnеа I.

Domnілорѕ!

Штііnца *Dietetikъ* (diététique) траце nѕmіреа еї din лімба Еленъ ші însemneazъ *артеа de nѕtріре.* Ачеаstъ nѕmіре antікъ ші nоціѕnеа еї а ръмаsѕ пînъ în зілеле noastре; de ачееа ші акѕмѕ, de ѕнѕлѕ каре тръеште регѕлаtѕ, nѕtрinдѕ-se кѕмѕ se kade пеntрѕ stареа sъnъtъцеї sале, зічемѕ къ фаче *dietъ.* Dар штііnца коndiціѕnілорѕ фаворабіле d'а nѕtрі ѕnѕ попѕлѕ întрегѕ sпре а konserва sъnъtatea, о nѕmimѕ *Іціеnа попѕларъ*; (Hygiène pupulaire). Ачеаstъ nѕmіре îшї траце оріціnа sа toтѕ din лімба Еленъ ші se рапорteазъ маї кѕ seamъ ла Міtолоціа antікъ, ѕnde Іцеа (Hygea) însemna зеіtатеа sъnъtъцеї; къчї ла націѕніле antічe, оаменії d'о імаціnаціѕне віе аѕ авѕtѕ пеntрѕ оаре-каре idee абstракtъ, о імаціnъ конкреtъ (корпоралъ), о fііnцъ імаціnаръ каре а fоstѕ-прівіtъ ка проtектріца saѕ маї біне ка о персоніфікаціѕне а ачеsteї idee. — În timпѕлѕ моdерnѕ s'а лърціtѕ sфера ачеsteї ідеї ші înцелецемѕ акѕмѕ кѕ ачеаstъ nѕmіре, ѕнѕ орdіnѕ раціонабілѕ алѕ віецеї, nѕ nѕmaї în nѕtріре чі ші în локѕінцъ, în îмбръкъмінte, кѕ skопѕ d'а konserва sъnъtatea, фъръ ремеzії медічінале.

Ачеаstъ штііnцъ авîndѕ ѕнѕ обжекtѕ аша de імпорtантѕ (ші каре обжекtѕ поаte sъ fie маї імпорtантѕ de кîtѕ sъnъtatea!) а требѕіtѕ sъ fie маї кѕноskѕtъ ші маї ръспîndіtъ în попѕлѕ de кîtѕ este акѕмѕ; дакъ ѕнії оаменї n'арѕ fi simціtѕ ѕнѕ фелѕ de спаімъ, аѕзіndѕ de ворба dietetікъ, înкінѕіndѕ-шї къ ачеаstъ штііnцъ nѕ este алtѕ німікѕ de кîtѕ ѕнѕ sistemѕ de кінѕіре ші къ ѕнѕ омѕ каре тръеште дѕпъ повеціле dietetіче, требѕе sъ ренѕнце ла toate плъчеріле віецеї, требѕе sъ аїбъ toтѕ d'аѕна stомакѕлѕ голѕ, sъ беа toтѕ d'аѕна nѕmaї апъ ка ѕнѕ амфібіѕ, sъ fie îмбръкаtѕ вара ші іарна кѕ фланелѕ, sъ тремѕре d'орї-че мікъ sѕфларе а вîntѕлѕї, în fine sъ аїбъ о віацъ ка ѕнѕ реконвалеsчентѕ, каре а ешіtѕ dерї din spitалѕ. Negreшіtѕ къ о asemene віацъ trіstъ, nѕ поаte sъ fie dѕпе гѕstѕлѕ tѕtѕлорѕ ші ѕнії поаte кѕ дрепtѕ кѕвîntѕ о sъ зікъ, къ о віацъ кѕ atîta sакрifічe, nѕ e віацъ. Dар toate ачеste ideї despre Dietetікъ ші Іціеnъ sîntѕ грешіte. Dietetіка din kontра, не повъцѕеште кѕмѕ требѕе sъ не бѕкѕръмѕ de плъчеріле віецеї, ші ка ачеste плъчерї sъ аїбъ ѕнѕ sfîршіtѕ бѕнѕ, требѕе sъ фачемѕ ка fie-каре плъчере, sъ fie маїка алtорѕ плъчерї dар nѕ гроапа лорѕ; în fine: Dietetіка adeвъраtъ este аплікаціѕnеа практікъ а sistemѕлѕї лѕї Епікѕрѕ, каре а zisѕ. « Filosofіа віецеї чеа маї înалtъ este штііnца гѕstърєї плъчерілорѕ, este штііnца d'а прелѕнці ачеаstъ гѕstаре кîtѕ se поаte, fepindѕ-не ка о плъчере sъ nѕ deвіе о непльчере saѕ dѕрере, ші ачеstеа nѕtемѕ добîndі nѕmaї прін *гѕstареа плъчерілорѕ кѕ мъsѕръ, dѕпе регѕлеле Dietetічеї.* »

Ѕnѕ мікѕ esemпlѕ nѕ ва fi аічї de prisosѕ. Doї оаменї аѕ fostѕ інвіtаці ла ѕнѕ dineѕ (прîнзѕ) sпленdіtѕ. Ѕнѕлѕ а ѕрмаtѕ регѕла лѕї Епікѕрѕ, s'а бѕкѕраtѕ кѕ мъsѕръ, а мîнкаtѕ кѕ sistemѕ ші пѕціnѕ, не кîndѕ алtѕлѕ n'а врѕtѕ sъ штіe німікѕ nічї de Епікѕрѕ, nічї de Dietetікъ. Sъ візіtъмѕ акѕмѕ ачешті dѕоі оаменї а doa-zi dѕпъ dineѕ. Челѕ d'întîіѕ а деціраtѕ (mistѕit) біне, корпѕлѕ лѕї se бѕкѕръ înкъ astъзї de sѕвеніреле плъкѕte de ерї ші este în stаре а ренеtа ачеа операціѕне плъкѕtъ; ва sъ зікъ: плъчереа мъsѕраtъ este ла dînsѕл kаѕза мѕлtорѕ алte плъчерї каре ворѕ венї. Dѕпъ ачеаsta sъ не ѕіtъмѕ акѕм ші ла чел-л-алtѕ. Îлѕ гъсімѕ în паtѕ sѕfеріndѕ d'о indiцеstіѕне вѕіtîndѕ-se de фелѕрімї de dѕрерї ла stомакѕ ші о stікъле кѕ ремеdie фоарте неплькѕtъ este dineѕлѕ лѕї d'astъзї ші поаte ші de мîіnе. Медікѕл і-а преskrisѕ stрікtѕ а мîнка nѕmaї о чорбъ de fidea кѕ апъ кîte-ва зіле; поаte ші о sочіеtate плъкѕtъ de 10—12 ліпітоаре не stомакѕ, мѕштарѕ ла пічоареле ші о візікъtоаре мікъ de мъріmеа ѕнеї палме ла чеаfъ ка sъ'ші редобîndеаskъ sъnъtatea. Іаtъ къ ла ачеstѕ

NOTЪ. Мѕлці din лекtорії жѕрнаlѕлѕї nostрѕ, каре аї esistaтѕ ла лекціѕніле nоаstре despre *Іціеnъ,* date în Цімнаzіѕлѕ націоналѕ, în toate Dѕмінічіле din аnії 1855 ші 1856, аѕ черѕtѕ ка sъ пѕблікъмѕ în жѕрналѕлѕ nostрѕ din timпѕ în timпѕ ѕнеле de ачеste лекціѕnї. Noї акорdъмѕ ачеаstъ черере опораtоаре ші înчепемѕ astъзї а пѕбліка лекціѕніле ачеste каре ле вом ѕрма din timпѕ în timпѕ.

omȣ, плъчереа neтъsȣрatъ a deвenitȣ каȣza мȣлtорȣ dȣрерї, saȣ челȣ пȣцinȣ каȣza лipsipeї siлitъ a плъчерiлорȣ пentpȣ мȣлtȣ timпȣ.

Dietetika se împarte în doȣe пърцї, adекъ: 1–iȣ în *Dietetika цeнepaлъ*, кape прiвeште ла *sънъtatea пȣвлiкъ*, a ȣнȣї орашȣ saȣ a ȣнȣї statȣ; aчеastъ Dietetiкъ este o рamȣръ din administpaцiȣnea пȣвлiкъ a гȣвернiлорȣ шi se нȣмеште *medічina пoлiтiкъ* saȣ шi *iцiena пȣвлiкъ*. Datopia eї este d'a îngrijі de saлȣta (вȣнъ stapea) челорȣ sънъtошї, ка sъ нȣ se îнволнъвеаskъ ка шi челорȣ волнавї, sъ se îнsънъtошeze пріn мъsȣріле întокmite de dînsa, прiвiндȣ ла калitatea лȣкрȣрiлорȣ de mîнкape че sъ вinde în пȣвлiкȣ, ла клъdipea локȣiнцелорȣ ка sъ нȣ fie неsънъtoase saȣ атepiнцate d'a se dъpîma, ка ȣлiцeлe орашелорȣ sъ fie кȣpate; a лȣа мъsȣріле кȣвеnite пentpȣ eпidemiї атepiнцъtoape, în fine a fȣnda sпiталȣрї шi алte staвiлimente ȣnde oamenії пътimaшї ворȣ гъsi вindeкареа шi sънъtatea; 2–леа *Dietetika sпeцiaлъ*, кape прiвeште ла sънъtatea indiвidȣaлъ, повъцȣindȣ пe fie–кape омȣ че tpeвȣe sъ fakъ în împрeцiȣрȣріле паptiкȣлape în кape se aflъ, ка sъ pъmîe *totȣ d'aȣna sънъtosȣ*. Aчeste împрeцiȣрърї паptiкȣлape, se paпortezȣ ла fieшї кape омȣ în паptiкȣлapȣ, fie sънъtosȣ, fie волнавȣ, ла челе ȣрmъtoape пȣнкte:

I. Ла stapea fisiкъ шi moraлъ a омȣлȣї.

II. Ла aнiї vieцeї în кape корпȣлȣ se desвoaлtъ.

III. Ла paпортȣлȣ sекselорȣ.

IV. Ла inflȣiнцeлe климатiче aлe timпȣлȣї, aлe лъкȣiнцелорȣ шi кеapȣ aлe пaцioнaлitъцeї.

V. Ла meseria шi ла aлte окȣпaцiȣнї aлe омȣлȣї, în fine:

VI. Ла konstitȣцiȣnea пaptiкȣлapъ a fieшї кърȣї омȣ.

Noї tpeвȣe sъ ne мърцinimȣ în кȣрsȣлȣ nostpȣ нȣмаї ла Dietetika цeнepaлъ, къчї Dietetika sпeцiaлъ este o pamȣръ пaptiкȣлapъ a medічiнeї sпeцiaлe.

Dietetika, domnілорȣ! нȣ поate fi кȣлtiвatъ кȣ folosȣ, fъръ ажȣtорȣлȣ aлtорȣ шtiinцe кape servȣ, sпre a o esплiка.

Dietetika fiind o шtiinцъ кape îmвръцiшеazъ toate paпоptȣріле омȣлȣї кȣ лȣмеа esteріоаръ, de aчееа, aчeste paпоptȣрї tpeвȣe sъ fie maї înainte stȣdiate шi aчestȣ stȣdiȣ este овжектȣлȣ maї мȣлtорȣ шtiinцe, кape devinȣ ast–feлiȣ ажȣtъtoape Dietetічeї.

Aшa dapȣ este черȣtȣ пentpȣ шtiinцa noastpъ, oape–кape нoцiȣнї fondamentaлe de *Anatomia* шi *Fisioлоцia* омȣлȣї, ка sъ шtimȣ кȣмȣ este fъкȣtȣ корпȣлȣ омȣлȣї, кȣ toate оргаnеле saлe шi кȣмȣ лȣкреазъ aчeste орrane, пentpȣ manцiнереа viецeї. Asemene нȣ нȣtemȣ a ne înstpeina de шtiinцeлe: Fisika, Кimiea, Цeографia шi maї кȣ seamъ de Istopia Natȣpaлъ; în fine aчеа кape se окȣпъ sepiosȣ кȣ шtiinцa Dietetічeї, tpeвȣe sъ aївъ esepцiчiȣ ла овsepвaцiȣнї шi ideї filosofiче, ка sъ поatъ овsepва шi жȣdeка вine inflȣiнцeлe imпoptante, кape esepsezȣ edȣкaцiȣnea овiчeiȣріле stapea пoлiтiкъ, moraлъ шi pелiцioasъ a ȣнȣї пoпȣлȣ asȣпра stъpeї sънъtъцeї saлe пȣвлiче.

Domnілорȣ! Ла sfîршitȣлȣ лекцiȣнеї noastpe de astъzї, o sъ въ чitezȣ aiчї ȣнȣ пasaцiȣ fрȣmosȣ din опȣлȣ ȣнȣї вestitȣ medікȣ, (D. Ideler) despre шtiinцa Dietetічeї, desпre aчeastъ шtiinцъ, кape воеште aшa de вine oamenілорȣ шi кape кȣ toate aчeste гъсеште ла ȣнiї din noї atîta difiкȣлtъцї. Eatъ кȣвintеле aчestȣї Medікȣ.

“Sîntȣ, ziче елȣ, întp'adeвъpȣ пȣцinї oamenї, кape ла finitȣлȣ viецeї лорȣ, sъ нȣ înfъцiшeze tpistȣлȣ sпекtaколȣ a ȣнеї pȣiне fiziче шi mopaлe, în aлe кърiї dъpъmъtȣрї aȣ петpекȣtȣ aнiї чеї din ȣрmъ aї viецeї лорȣ! Кiцї oamenї sîntȣ atȣнчї diskȣpaцiaцї шi кеapȣ desпeрaцї, възînd къ aȣ ȣмвлatȣ пe o кале pъtъчitъ în кȣрsȣлȣ viецeї лорȣ, depapte de калеа adeвъpȣлȣї, depapte de misiȣnea лорȣ ȣmanъ, пentpȣ кape aȣ fostȣ tpimiшї aiчї жоsȣ. Eї вѣdȣ atȣнчї къ aȣ mepsȣ din iлȣsiȣнї în iлȣsiȣнї шi кȣ кîtȣ aȣ fȣцitȣ maї tape dȣпъ o asemene imaцinъ amъцitoape, кȣ atîtȣ imaцina s'a depъptatȣ maї мȣлtȣ de dînшiї; пe кîndȣ пpintp'aчestȣ кȣрsȣ neтъsȣpatȣ în deшeptȣ шi fъръ ȣнȣ skопȣ paцionaвiлȣ, eї aȣ пеpdȣtȣ din zi în zi maї мȣлtȣ din форцeлe пpeчioase кȣ кape natȣpa i–a înzestpatȣ пentpȣ ȣнȣ sfîршitȣ maї îнaлtȣ шi maї noвiлȣ. O este tpistȣ, foapte tpistȣ пentpȣ ȣнȣ вътpînȣ кape se aflъ ostenitȣ шi pȣпtȣ, înaintea поpцiлорȣ mopmîнtȣлȣї sъȣ, кȣ sъ'шї zікъ însȣшї: amȣ tpъitȣ în zadapȣ; nimікȣ n'amȣ fostȣ, întp'o nimікnічipe maї mape воiȣ intpa!„

Че ideї tpiste шi tepiвiлe, sъ пpezentъ sпiритȣлȣї nostpȣ, чitindȣ aчeasta!

Тiпъpitȣ în Тiпографia Колецiȣлȣї Sf. Saвва.